

CONSTITUTIE VOOR DE COMMONS

))) AAN

Geïnteresseerde

))) BETREFT

Basisdocument Constitutie voor de Commons

30 januari 2024

Bouwstenen voor de Commons en een vitale samenleving

De Commons zijn een vitaal onderdeel van ons leven. Omdat we in de Commons onszelf kunnen zijn en de kracht van elkaar ervaren. Daar ervaren we de kracht en betekenis om de ander te helpen en om hulp te ontvangen. In de Commons leert ieder individu wat die wil en kan bijdragen in en aan de samenleving, en creëert zo een vitale laag van geborgenheid en creativiteit. Zo worden we allemaal meer 'Mens' en minder consument of onderdaan.

DIT DOCUMENT IS CONCEPT.

Deelnemende partijen zijn nog niet definitief. Bij belangstelling, nadere info of reactie: Graag jouw bericht naar info@constitutievoordecommons.nl

Maar de potentie van de Commons wordt onvoldoende erkend. Sterker nog, de overheid en de markt staan met hun rug naar de Commons.

Dat is pijnlijk als we zien dat veel vastloopt in onze maatschappij. Kijk naar de transitie die niet slagen. De Commons zouden daar veel meer aan kunnen bijdragen als ze op waarde worden geschat.

De stichting Constitutie voor de Commons wil dit veranderen. Wij, een groep mensen met een gevoel van urgentie bij de noodzaak de Commons te versterken, hebben daar de handen voor ineen geslagen. Met de stichting beogen wij een Constitutie voor de Commons te maken.

De Constitutie heeft als doel de positie van Commons ten opzichte van de Overheid en de Markt te versterken. Zo ontwikkelen wij verschillende wetsvoorstellen opdat de Overheid en de Markt de Commons de juiste plek gunnen. Op het terrein van financiering zorgen wij voor een goede financieringsfaciliteit. Wij willen ook goede en toegankelijke opleidingsvoorzieningen realiseren voor mensen die actief zijn in de Commons.

Naast deze voorzieningen zorgen we ook voor een heldere vorm en werkwijze voor zelfreflectie ter verhoging van het leervermogen. Ook beogen we het de totstandkoming van een sterke interne democratie in en tussen Commons.

Deels richten we ons op de Overheid en Markt met lobby en concrete voorstellen. Soms zullen we zelf de juiste instrumenten maken. We benutten de kennis van organisaties, ontwikkelen zelf onderzoek.

We werken met kunstenaars en cultuurmakers om de verandering die we beogen ook te laten voelen en ervaren. Want we realiseren ons dat de Commons een andere wereld is, van andere waarden is gemaakt.

We maken met behulp van praktijkervaringen, wetenschap, ontwerpers en kunstenaars nieuwe vormen en routines die de gewenste situatie eerder en steviger in een nieuwe werkelijkheid veranderen.

Stichting Constitutie voor de Commons

Versteeglaan 14
3737 XA Groenekan

+31 6 105 430 56
info@constitutievoordecommons.nl

Dit alles doen we in nauwe samenspraak met Commons-organisaties en anderen die belang hebben in het doel: een sterke Constitutie voor de Commons.

We doen dit dus niet in plaats van anderen. Als er al initiatieven zijn, dan zijn we de kritische vriend. We willen zeker zijn dat het over de volle breedte serieus wordt aangepakt. Speldenprikken zijn niet meer voldoende. We gaan voor een stevige Constitutie in de volle breedte. Van regels, financiering, nieuwe ingesleten routines, besef van historie en perspectief, met getrainde mensen die leiding nemen om een vitale commons te realiseren en te houden.

In dit document lees je meer over wat we gaan doen om de Commons te versterken.

Veel leesplezier!

En van harte nodigen we je uit om bij te dragen aan het werk dat we voor ons zien. Samen kunnen wij het. Doe je mee?

1. Inleiding

In Constitutie voor de Commons (CvdC) onderzoeken we de bouwstenen die de totstandkoming en groei van het aantal commons faciliteren¹. De CvdC vormt op den duur de bouwstenen van de Commons en geeft daarmee de harde en zachter voorwaarden en de richting aan van wat nodig is voor een vitale samenleving.

De Commons zijn niet statisch van aard. Ze veranderen in de tijd. Ze maken zelf een ontwikkeling door, van vallen en opstaan, soms ook verstarren ze en zijn ze eerder hinderlijk dan helpend voor die vitale samenleving. Vaker nog gebeurt het dat door interventies van de overheid en de marktinitiatieven, de Commons verstikken, of worden overgenomen: ze 'verstatelijken' of 'vermarkten'. Dat is een sluipend proces dat keer op keer de Commons in de samenleving 'drooglegt'. Het evenwicht tussen de overheid, de markt en de Commons raakt daardoor zoek.

Daarom is het nodig te zorgen dat de instituten van de overheid en de marktpartijen deze steeds trouw zijn aan de Commons. De Constitutie fungeert als een soort standaard. Als het mis gaat, bijvoorbeeld als de overheid het domein van de Commons tot beleidssector hebben gemaakt of als marktpartijen de Commons geëconomiseerd hebben, dan weet je waar je vandaan komt, wat je oorspronkelijke Commons-startpunt was. Je kan er altijd naar terug. Daarmee bereiken we dat we als samenleving iets in handen krijgen waar we op kunnen vertrouwen, wat van onszelf is. De Commons zijn daarmee een soort concept van vertrouwen.

Overigens, niets is voor eeuwig. Ook de Constitutie voor de Commons niet. Juist niet, omdat de Commons de weergave zijn van praktijken van alle dag, van collectieve zelforganisatie. Wat de Constitutie wel doet is de bescherming binden voor de Commons om te floreren. Daarvoor is het nodig hier en daar helder onderscheid te maken. Dat kan op zich weer tot verstarring leiden. Daarom, en tegelijkertijd, weten we dat de Constitutie ook vatbaar is voor verandering. In wezen zal de Constitutie zich altijd in een veranderlijke context bewegen waar ze de collectieve zelforganisatie erkent en bevordert.

Door scherp te aan te brengen wat Commons zijn, kunnen we ook het kaf van het koren scheiden. Er zijn namelijk ook Commons die eigenlijk geen Commons zijn. Denk aan deel-platforms waar delen en onderlinge hulp uitgangspunt is maar de winst die gemaakt wordt aan aandeelhouders in andere landen vloeit. Dit verschijnsel noemen we Commons-washing.

Commons-Meent-Gemeenschappen

De Nederlandse vertaling van Commons is het minder ingesleten woord Meent of Gemeenschappen. Anderen gebruiken de benaming Collectieve (Burger) Kracht. Al deze woorden duiden op het fenomeen dat mensen samen hun welbegrepen gedeelde eigen belang behartigen. Deze belangen zijn zaken die in het publieke domein bevinden. En waarvoor zij hun inzichten, verantwoordelijkheid als autonome partij in claimen en behartigen.²

Commons-Commoning

Commons is de verschijning van mensen die zich samen organiseren om iets in het publieke domein te doen. Het begrip Commoning is eigenlijk een soort werkwoord dat voor veel staat. Het staat voor het omvattende proces waarin mensen dat doen. Het samen plannen maken, samen werken, samen beslissen, samen afspraken maken en nakomen en elkaar ergens op aanpreken, samen trots zijn op wat bereikt is. Een cultureel proces waar mensen iets van elkaar leren, waar ze zelf ook reflectief op zijn, wat in zekere zin hun identiteit versterkt en verrijkt.

¹ We: Dat is een alliantie van de initiatiefnemers. Wij zien onszelf als degenen die de bestaande Commons-principes 'blootleggen'. Want er is al veel, maar niet alles is goed gezien of in verhouding tot elkaar gezien. Dat wat in ons besloten ligt, maken we weer wakker en geven we opnieuw vorm. De organisaties en experts op deelterreinen en commons-experts die hier bij betrokken zijn worden in de komende tijd benaderd.

² Theo Lijster - Wat we gemeen hebben

I. WAAROM

2. De Commons winnen terrein, desondanks

De Commons zijn actief op tal van maatschappelijke velden en schaalniveaus. Denk aan afvalinzameling, groenbeheer, onderwijs, zorg, energie, taxivervoer, inkomensverzekering, glasvezel. Er is een ontegenzeggelijke trend dat de Commons sterker en groter worden, in aantal, maar ook in organisatiekracht³.

Commons verschaffen vitaliteit aan de samenleving. Mensen werken samen, erkennen en herkennen elkaar, lossen conflicten op, dromen en doen met elkaar. Dat levert meerwaarde op. Denk aan sociaal kapitaal, economisch voordeel, meer eigen waarde zowel individueel als collectief en meer vermogen weerstand te bieden tegen polarisatie, wantrouwen en antidemocratisch denken en doen.

Commons zijn niet alleen een rationeel spel in het onderscheiden van A van B, de analyse, de logica, iets wat zich in onze linker hersenhelft afspeelt. Commons appelleren ook aan ons vermogen om alles met alles te verbinden. Om integraal te voelen, te denken en te doen. Om het mystieke toe te laten en ons met elkaar en alles verbonden te weten, iets wat kunstenaars kunnen en mensen in het algemeen als ze hun rechter hersenhelft laten spreken⁴. Een goede balans tussen rechter- en linkerhersenhelft is geen hogere wiskunde, het is eigenlijk heel gewoon, commonsense, oftewel gemeenzin.

Er is een groot verlangen naar een sterke Commons. Dat leiden we af uit de groei ervan, maar ook uit de ervaring van de mensen die er aan meedoen. Meedoen is meestal erg vervullend.

De huidige tijd vraagt ook sterke Commons. Als we de grote vraagstukken bekijken, die we tegenwoordig crises noemen. Energie, Zorg, Ecologie, Armoede etc. Op al die terreinen is het huidige systeem vastgelopen en zijn het de Commons die bijdragen aan de transitie. De vrijwilligers in de Zorg, de mensen die zonnepanelen en warmtepompen kochten, de vrijwilligers op scholen en sportclubs. Overal werken wij als Commoners aan de transities.

3. Zonder infrastructuur én persoonlijke moed

Als we al deze voordelen zien, dan wekt het verbazing en ook wel ergernis dat de Commons geen goede infrastructuur hebben om te floreren. De seinen staan vaak op rood. Op tal van terreinen ervaren Commons moeite om hun plek in te nemen, zich te organiseren, financiering te verwerven, om te gaan met geldende regels etc. etc. Die beletten de organisatie zelf en de inhoudelijke prestaties.

In die zin is de groei van de Commons bijzonder. Het groeit tegen de klippen op. Commons organiseren zich vaak op terreinen waar de Overheid of de Markt de macht heeft. Het bestaande stelsel van organisatie van publieke macht is niet ingericht om Commons te ruimte te geven.

Maar het ligt niet alleen aan het feit dat de overheid en markt er niet opgericht zijn. Dan zou het alleen een issue van het abstracte systeem zijn. Wij als mens, in ons individuele gedrag, zijn hier zelf ook debet aan⁵. Wij hebben onszelf ook ingesteld op dat dingen voor ons geregeld worden. Dan schikken we ons als snel in de rol van consument of onderdaan. We denken dan vaak ook vanuit logica en vanuit gemak en zien al snel af van het idee dat we het ook zelf (hadden) kunnen doen.

³ 'Koepelorganisaties' van Commons: zoals Nederland Zorgt voor Elkaar, LSAbewoners, en COOPlink getuigen hiervan.

⁴ Iain McGilchrist - The Matter with Things

⁵ Herbert Marcuse - De eendimensionale mens

ii. WAT

4. Constitutie voor de Commons - de bouwstenen

In de Constitutie voor de Commons werken we toe naar een voldragen Constitutie waar de belemmeringen in beeld zijn gebracht en alternatieven worden ontwikkeld. Zo concreet mogelijk, gestoeld op ervaringen in de praktijk en vertaald naar het systeem, zodat het goed en snel inpasbaar is in de bestaande maatschappelijke en wettelijke geledingen. Bouwstenen dus die de overheid en de markt goed kunnen adopteren. Dan zal blijken dat de overheid en markt optimaal kunnen bijdragen aan een vitale samenleving met florerende commons.

We voorziening dat we veel werk moeten verzetten. Want de bouwstenen betreffen uiteenlopende onderwerpen. We stellen daarom een (actie-) onderzoeksprogramma voor. Het programma bevat verschillende (deel-) projecten in verschillende disciplines waarin op deelterreinen onderzocht wordt welke belemmeringen optreden en welke alternatieven en oplossingen beschikbaar zijn en ontwikkeld kunnen worden.

De aanpak kan actieonderzoek zijn, maar het kan ook dat door (internationaal) vergelijkend onderzoek hanteerbare praktische instrumenten beschikbaar komen. Ook het voeren van oefenrechtbanken en proefprocessen kunnen van dit onderzoek deel uitmaken. En tot slot kan een vorm van actieonderzoek of procesaanpak nodig zijn om de verandering in de praktijk ook te realiseren. Deze veranderkundige aspecten van het vraagstuk vormen een deelterreinen waar specifieke disciplines voor worden uitgenodigd om strategieën te ontwikkelen⁶.

Op basis hiervan en in samenhang met de resultaten tussen verschillende projecten wordt een grondontwerp in de vorm van een constitutie gemaakt. De resultaten als geheel en op deelprojecten brengen we onder de aandacht van besluitmakers bij relevante belanghebbenden in de overheid, markt en media.

Het eindproduct is meerledig:

- het is een **beoordelingskader** waarmee overheid en markt beoordeeld gaan worden of zij voldoende beleidsruimte geven aan Commons om het publieke domein te betreden.
- het is een **handreiking** voor systeempartijen (overheid en markt) om hun processen Commons-vriendelijk in te richten op diverse onderdelen van hun bestuur, management en bedrijfsvoering.
- het bevat **concrete voorstellen** voor wetgeving, belastingheffing, financiering etc
- het wordt een **concreet handboek** met instrumenten voor praktische hervormers in de Commons.
- het is een plek waar de **Constitutie voor de Commons zichtbaar** worden, buiten het logische denken alleen om: een plek voor reflectie, voor de ontwikkeling van rituelen en nieuwe routines, die bijdragen aan een culturele beleving van het concept van de Commons

De resultaten zullen verspreid moeten worden in meerdere kanalen. Los van geschriften, denk aan media, kunst, festivals, podcasts, mogelijk ook door middel van werkelijkheid benaderende spelvormen (*serious games*), lobby en andere gedrag beïnvloedende technieken.

⁶ We kunnen denken aan Theory U, Future Search, appreciative inquiry, etc.

De verspreiding ervan zal zo mogelijk gepaard gaan met een samenwerking met bestaande kanalen van organisaties binnen en buiten de samenwerkende partijen van de Constitutie voor de Commons.

Hieronder schetsen we een globaal beeld van de onderwerpen waar onderzoek voor nodig is. Per onderwerp zullen we werkende weg de vraagstelling aanscherpen. Per onderwerp kan een onderzoeks- en/of ontwerpteam worden samengesteld. Afhankelijk van het onderwerp nodigen we ook specifieke organisaties uit mee te doen. Ook zullen we gebruikmaken van de commons expertise die voorhanden is.

5. Onderlinge samenhang

Elk van deze onderwerpen kunnen relatief zelfstandig worden uitgevoerd. Echter, er is ook een samenhang. Vanuit het ene onderwerp kunnen beginselen en uitgangspunten gehanteerd worden die bij een ander onderwerp juist niet werken.

Voor veel de genoemde onderwerpen geldt dat in de praktijk keuzes gemaakt moeten ingegeven zijn om het huidige systeem te benutten. Een systeem dat niet is toegesneden op de eigenaardige kwaliteiten en waarden van de Commons.

Bijvoorbeeld: een keuze voor een coöperatie kan de interne democratie en zeggenschap van de leden waarborgen, maar de coöperatie is in het huidige fiscale regime blootgesteld aan winstbelasting. Bij een stichting is het juist andersom. Daar moet met kunst en vliegwerk de participatie en interne democratie ingevlochten worden in de grondtoon die intrinsiek niet democratisch is, terwijl de stichting wel vrijgesteld is van winstbelasting. Commons komen in een spagaat terecht als ze deze verschillende belangen in hun organisatievorm willen behartigen.

6. Cultuur en kunst

De Constitutie voor de Commons impliceert een maatschappelijke transitie. Het vergt een fundamentele verandering van de overheid en de markt. Dat is een complex proces dat niet alleen op basis van rationele argumenten zal slagen. Het vergt beïnvloeding van de belanghebbende op allerlei niveaus. Het vraagt om een verbeelding, om nieuwe rituelen, om andere manieren van denken, voelen en doen. Onze ratio is er een onderdeel van, maar onze andere kwaliteiten om de toekomst gestalte te geven zijn evenzeer van belang. Hoe zien wij die vitale Commons wereld? Hoe stellen we onze toekomst voor? Wat is de verbeelding ervan? Wat is het verhaal dat we elkaar vertellen en waar we in geloven?

Het is hierom dat we de 'irrationele' kant van het project een goede plek willen geven. Per onderwerp en voor gehele overkoepelende project willen we met kunstenaars, ontwerpers onderzoeken hoe het betreffende deelproject en de activiteiten die zijn voorzien meer bereik of impact kan krijgen. Hoe kan de culturele kwaliteit ervan uitgelicht worden, meer effect bereiken en de resultaten robuuster maken.⁷

Hoe dat er uit kan gaan zien, wat we daarvan gaan merken is nu nog niet te zeggen. Dat willen we graag overlaten aan de betreffende kunstenaars/ ontwerpers. We gaan er van uit dat een goede opdrachtformulering gaat helpen om de culturele interventie het beoogde effect te laten hebben.

We zien overigens twee niveaus van effecten:

- effect op het niveau van het systeem, de overheid en de markt en hoe die de commons (zouden moeten gaan) bejegenen⁸.

⁷ Culturele kwaliteit is een breed begrip. Humor, ondeugd, ongehoorzaamheid, ironie en protest zijn ook expressievormen die in de cultuur besloten liggen.

⁸ Denk aan de vorm taak die de arbeidsbeweging in de vorige eeuw hanteerde, vormen, liederen, symbolen die de vereniging en de macht van de arbeiders onderstreepte.

- Het effect binnen de commons, hoe mensen met elkaar nieuwe routines maken, culturele waarden hechten aan hun samenwerking, hun doelen verbeelden etc.⁹

7. De Grote Akkoorden

Het is mogelijk en wenselijk om de Constitutie voor de Commons een plek te geven in de realisatie van de Grote Akkoorden. Om de eerder aangestipte crises aan te pakken, sluit de Rijksoverheid akkoorden met andere overheden en maatschappelijke partijen om de gewenste maatregelen te nemen. Gek genoeg spelen daar de Commons geen of een zeer geringe rol in. Veel wordt nog gewerkt vanuit de illusie van maakbaarheid en vanuit de eigen koker.

Maar veel van de akkoorden hebben ook een aanname dat in de wijk, in de buurt een integraal, proactief en breed antwoord geformuleerd kan worden door actieve burgers. Daarmee worden de voorziene toename van de kosten in de betreffende beleidskolom tegengegaan. Die gedachte zien we terug in: Integraal Zorg Akkoord, GALA, Een Thuis Voor Iedereen, Nationaal Actieplan Dakloosheid, WOZO, Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid.

Het spreekt voor zich dat deze aanname niet gaat werken zonder vitale collectieve zelforganisatie, lees Commons. Het wordt daarom tijd dat deze akkoorden aan te passen opdat de belemmeringen die de Commons ervaren serieus genomen worden.

Omdat de Constitutie voor de Commons is opgericht om deze belemmeringen weg te nemen en kan deze partner zijn voor deze akkoorden.

8. We Doen Het Samen

Onder de noemer **We Doen Het Samen** bundelen o.a. VSB fonds, Oranje Fonds, KNHM en stichting Doen de krachten met LSAbewoners, NLZvE, COOPlink, LvKK en Energie Samen. Zij hebben o.a. tot doel de infrastructuur van de Commons structureel te ondersteunen. Deze krachtenbundeling zal de komende jaren meer vormkrijgen.

Dit komt als geroepen voor de Constitutie voor de Commons. De bundeling helpt het idee te verbreiden en als een vanzelfsprekend fenomeen te zien; de gedachte dat de Commons een heel stelsel vormen, cultureel, financieel, juridisch, organisatorisch, democratisch etc. Een organisme van duizenden zelfsturende, maar ook onderling afhankelijke entiteiten. De ruimte, de verbeelding van deze wereld, die we zelf nog maar nauwelijks bevatten kan daardoor meer en meer vorm krijgen.

Het is hierom ook dat de stichting Constitutie voor de Commons de samenwerking heeft gezocht met de We Doen Het Samen coalitie. Afgesproken is dat beide partijen hun activiteiten op elkaar afstemmen en waar mogelijk elkaar uitnodigen te participeren.

⁹ Een mooi voorbeeld voor een interne symboliek is de 'blauwe knoop' in eerste decennia van de vorige eeuw. Om de arbeiders te verheffen begreep men wel dat je dan ook niet je loon moest verdrinken in het cafe. Om de geheelonthouders kameraadschappelijk te ondersteunen was de blauwe knoop een zichtbaar teken van de overtuiging en de wilskracht en het was een signaal aan de andere arbeiders geen alcohol aan die drager ervan aan te bieden zodat deze niet in de verleiding zou komen.

9. De deelonderwerpen

In het volgende deel behandelen we een groot aantal deelonderwerpen. Steeds wordt het probleem dat de Commons ervaren globaal geschetst. Vervolgens stellen we de mogelijke doelen en operationalisaties voor, alsmede mogelijke samenwerkingspartners.

Het is uitdrukkelijk de bedoeling verschillende partijen uit te nodigen te participeren op een deelonderwerp als zij zich kunnen vinden in de probleemstelling en oplossingsrichting.

Indeling van onderwerpen

- A Financiering
 - A.1 Vloeiende financiering van de Commons
 - A.2 Stimulerende fiscaliteit
- B. Juridische aspecten
 - B.1 Beste rechtsvormen
 - B.2 Voorrang voor Commons
 - B.3 Regelvrije Commons
- C. Lijden of leiden ofwel vaardigheden
- D. Geen despotisme ofwel Bestuur binnen de Commons
- E. Cultuur
 - E.1 Boeiend verhaal of wel een ideologie
 - E.2 Onzichtbare waarde; waardebeoordeling
 - E.3 Betekenisvol menselijk
 - E.4 Raak de harten, ofwel de cultuur
- F. Openend internet
- G. Web van Commons

A. Financiering

Onder de noemer Financiering komen twee onderwerpen aan de orde:

A.1 Vloeiende financiering van de Commons

A.2 Stimulerende fiscaliteit

A.1 Vloeiende financiering van de Commons

De financiering van Commons initiatieven is problematisch. De banken, goede doelen organisaties en de overheid veroorzaken elk op hun eigen manier problemen.

- *Banken*

Het is overduidelijk dat de financiering van Commons (bijvoorbeeld als ze de coöperatie als rechtspersoon hebben) niet adequaat door banken wordt geregeld. Bankers vinden de financiering van coöperatieven problematisch. Hun risico-afdekkingscultuur en structuur (richtlijnen waar banken aan morgen voldoen: Basel etc) verdragen zich niet met onderlinge en collectieve risicoverdeling. Ook zijn de handelingskosten verhoudingsgewijs hoog ten opzichte van het krediet dat Commons veelal nodig hebben.

- *Goede doelen organisaties*

Vermogensfondsen en andere filantropische instellingen financieren Commons veelal per project. Soms wordt een organisatie-grant gegeven. Veelal stopt de financiering na 3 jaar.

Bovendien heeft elke filantropische instelling eigen criteria en zijn de initiatieven van de Commons veelal juist integraal en meervoudig waardoor deze slechts gedeeltelijk onder de financieringsvoorwaarden van de betreffende organisatie vallen.

Het uitbetalingsritme en de voorschotten houdt vaak geen rekening met het uitgaveritme waardoor de organisatie veel last heeft om haar structurele kosten op tijd te voldoen.

Dat maakt dat Commons vaak langs verschillende fondsen moeten gaan, die steeds ook kunnen weigeren. De tijd en moeite die de Commons er insteken is daarmee hoog.

- *Subsidies van de overheid*

Subsidies vanuit overheden houden vaak allerlei voorwaarden in die de bedrijfsvoering belasten. Er worden eisen gesteld aan de resultaten en de rapportage ervan. De uitbetaling van de subsidies houdt vaak geen rekening met het uitgaveritme waardoor de organisatie veel last heeft om haar structurele kosten op tijd te voldoen.

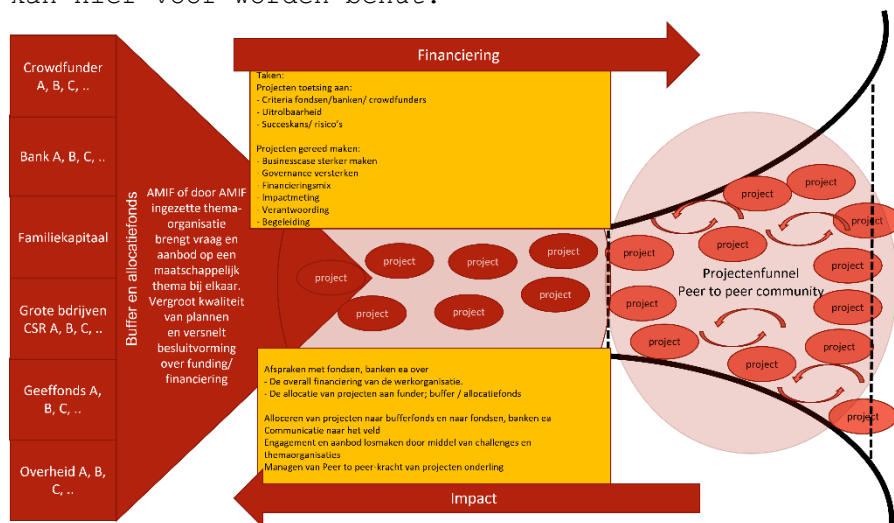
- *Oplossing 1: Social Impact Bond?*

Als oplossing gezocht naar de Social Impact Bond. Dit instrument heeft nog weinig toepassing gekregen. Mede omdat de transactiekosten (definiëren van het domein en doel, resultaatmeting en verantwoording) relatief hoog en tijdrovend zijn. Het veronderstelt ook een bedrijfsmatige productiekracht die Commons niet altijd beschikbaar hebben. Het is een illusie te denken dat de Social Impact Bonds een remedie zijn voor de financieringsbehoefte van grote aantallen kleine gemeenschapsinitiatieven.

- Oplossing 2: Maatschappelijke bank?

De ontwikkeling om te komen tot een maatschappelijke bank waar de verkokering, aanbodgerichtheid, en economische waardering van Commons wordt verbeterd, is eerder geprobeerd en tot nu toe mislukt. De kennis die bij de eerdere ontwikkeling van een 'Actieplatform voor maatschappelijke impact financiering' is gegenereerd, kan hier voor worden benut.

AMIF - 'cardanas' van Commons

Er zijn verschillende intermediairs opgericht om voor specifieke doelgroepen en casussen financiering regelen (bijvoorbeeld: vastgoed broedplaatsen - Triodos; social impact fund - ABNAMRO; social ventures fund - Willemijn Verloop). Daarnaast probeert / probeerde De Maatschappelijke Alliantie een bundeling van goede doelen fondsen te bereiken die thematisch gezamenlijk investeert. Deze intermediairs zijn nog net breed georiënteerd, ze filteren selecteren vooraf veel partijen uit als die niet in de door hen bepaalde doelgroep bevinden.

Zolang zij een beperkte zoekruimte hebben, zijn ze in wezen niet meer dan een extra loket waar Commons langs moeten om hun financiering te regelen. Bovendien blijven deze financieringen vaak beperkt tot één beperkte type financiering. Dat is beperkt tot een van de volgende typen: hoog rendement en hoog risico; lage rente; achtergestelde leningen; garantiestelling; giften; crowdfunding.

Vraag naar vloeiende financiering

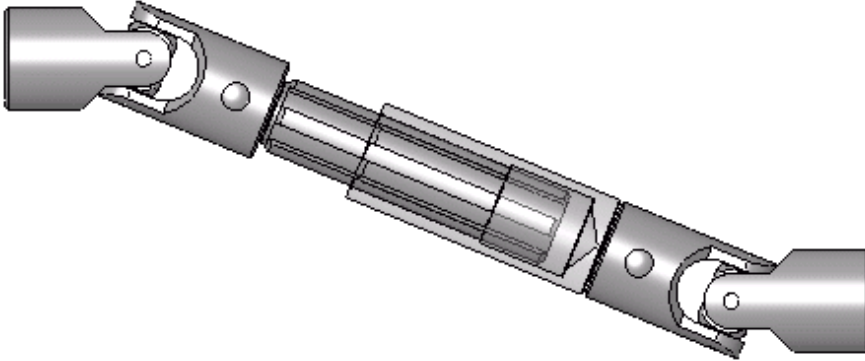
Hoe kunnen we de ervaring benutten en kunnen we komen tot een vloeiende financiering waarmee verschillende type activiteiten met verschillende type maatschappelijke waarden en economisch rendement kunnen worden behandeld?

Deze vraag impliceert dat we de volgende tegenstelling overbruggen:

- Normaliter wordt de financiering georganiseerd vanuit het systeem. Een wereld waar functies gescheiden worden en verschillende gespecialiseerde producten worden aangeboden.
- Dat is lastig voor de Commons: Commons werken juist integraal. Daarmee regneren zij de maatschappelijke en economische meerwaarde. De Commons denken en handelen eerst vanuit menselijke relaties en maatschappelijk effect en zien het economisch denken en handelen als een element dat dat bedient. Geld als middel en niet als resultaat of product.

Deze twee werelden behoeven een vorm van intermediair die enerzijds de wereld van de Commons begrijpt en bedient en hen ontzorgt door de wereld van het systeem zoveel mogelijk buiten te houden. De wereld van het systeem wordt voor de intermediair bediend in de taal die de systeempartijen begrijpen. De intermediair is te vergelijken met het middenstuk van de cardan-as die tussen twee andere elementen werkt en de verbinding is.

Onderlinge Commonsbank

Naast een model waar de systeemwereld (Markt en Overheid) enerzijds gekoppeld wordt aan de Commons, kan ook gedacht worden aan een vorm waarin de Commons zich onderling financieren. Zoals destijds de boeren in Achlum deden, of de broodfondsen nu of het VrijCoop fonds voor wooninitiatieven. Deze weg is misschien we meest Commons vriendelijke versie van de wens om een vloeiende financiering te realiseren.

Commons en goede doelen werken samen

Onder de noemer **We Doen Het Samen** bundelen oa VSB fonds, Oranje Fonds, KNHM en stichting Doen de krachten om de Commons (door middel van een samenwerking van de koepels LSA, NLZvE, COOPlink en Energie Samen) structureel te ondersteunen. Een van de mogelijke vervolgstappen kan de oprichting van een financieringsvehikel zijn dat genoemde belemmeringen wegneemt.

In het buitenland waaronder het Verenigd Koninkrijk, zijn mogelijk goede voorbeelden te vinden voor vloeiende financiering van Commons.

Het voorgaande maakt duidelijk, het is nog steeds relevant om de financiering van commons initiatieven structureel en toegankelijk te maken.

(inspiratiebronnen)

(mogelijke samenwerkingspartners¹⁰):

- Praktijk gevallen via LSA/NLZvE/Energie Samen/ Cooplink
- DRIFT
- Triodos ea banken
- Fondsen
- Sustainable finance lab

¹⁰ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

A.2 Stimulerende fiscaliteit

Als inwoners elkaar helpen, zoals burens dat doen, dan is dat geen marktactiviteit. Echter op het moment dat mensen elkaar een vergoeding geven, is er de kans dat de fiscus die transactie gaan belasten. Er wordt BTW geheven, mogelijk ook bij ideële organisaties. Zij worden belast, waar ze in feite burenhulp helpen te laten ontstaan. Terwijl deze organisaties de zelforganisatie van mensen en daarmee de samenleving versterken, is het vreemd dat deze organisaties als marktpartij worden gekwalificeerd.

Als Commons niet gericht zijn op winst maken, waarom moeten zij dan wel winstbelasting afdragen? Ook dit is een element dat vanuit de Constitutie voor de Commons getackeld moeten worden.

Tegelijkertijd, de toenemende professionalisering van zelforganisaties (denk aan sportverenigingen) maakt de greep van de fiscus voor de hand liggend. Dat kan betekenen dat we voor de commons een eigen fiscale vrijstelling moeten organiseren (vergelijkbaar met ANBI en of SBBI?).

Met fiscale experts zullen we moeten beoordelen of de huidige toepassing van de fiscale wetgeving klopt en voldoet aan de beginselen van behoorlijke belastingheffing. Ook zullen we onderzoek kunnen doen naar voorbeelden in andere landen waar belastingheffing op Commons activiteit bewust is vrijgesteld. Mogelijk kunnen hieruit argumentaties worden ontleend die ook voor de Nederlandse praktijk van toepassing zijn.

(inspiratie: Legge 2028 Gruppi di Acquisto Solidale)

(samenwerkingspartners¹¹):

- Praktijk gevallen via LSA/NLZvE/Energie Samen/ Cooplink
- EUR Financiële / fiscale expertise (of Nyenrode? Of koepel van accountancy)
- Economy Transformers
- (koepel van) Goede Doelen fondsen
- ...

¹¹ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

B. Juridische aspecten

De juridische aspecten bestaan uit een serie deelonderwerpen.

B.1 Beste rechtsvorm

B.2 Voorrang voor Commons

B.3 Regelvrije Commons

B.1 Beste rechtsvorm

De rechtsvorm van de Commons is cruciaal voor het maatschappelijk functioneren. Het moet gemakkelijk gesticht kunnen worden, het moet door anderen (de overheden, marktpartijen en inwoners) erkend worden als een vertrouwde vorm.

De interne democratie moet gezekerd zijn. Het moet als het ware vertrouwenwekkend en inclusief zijn door ontwerp zelf (*trust by design*¹²).

Eigendom van de rechtsvorm moet goed geregeld zijn. Ook hier geldt dat het common-principe prevaleert boven particulier en bedrijfsmatig eigendom.

Activiteiten uit het domein van de markt en of van de overheid halen en in de commons brengen is een hele grote stap waar bepaalde wettelijke regimes niet of met moeite in meegaan (bijvoorbeeld in de casus Veerhuis Varik¹³). Er zijn ondertussen een aantal praktijken om bedrijven los te maken van markteconomie.

Van de bestaande rechtsvormen lijkt de coöperatie de aangewezen vorm te zijn. Echter het maken van winst wordt door de fiscus belast. Dat is bij de stichtingsvorm niet het geval. De stichting is zonder aangepaste statuten echter weer niet toegankelijk voor participatie in de vorm van lidmaatschappen en heeft geen intrinsieke democratie. Daarom moet gezocht worden naar alternatieven of nieuwe (sui generis) oplossingen.

(inspiratiebronnen: maatschappelijke onderneming, deelgenoot (Economy Transformers, stichting Sleipnir, Steward Ownership, het Bijzonder Statuut), mogelijk ook buitenlandse voorbeelden (Italië? En Frankrijk (Societe d'Economie Mixte))

(mogelijke samenwerkingspartners¹⁴:

- Praktijk gevallen via LSA/NLZvE/Energie Samen/ Cooplinc
- DRIFT?
- Economy Transformers
- RUG?
- EUR/DRIFT Juridische/ governance faculteit?
- ...?

B.2 Voorrang voor Commons

In het recht ligt, nu nog verscholen, het onvervreembare voorrecht dat commons hebben op de sfeer van de overheid en de markt. Als commons zich organiseren moet

¹² Trust by design is een uitgangspunt op basis waarvan ontwerp van Commons wordt gebouwd dat bij wijze van spreken automatisch vertrouwen genereert. Bijvoorbeeld een apparaat dat je niet kan openen of waar de software vanuit een monopolioide organisatie wordt opgedrongen voldoet daar niet aan. Ook een apparaat dat je niet kan repareren voldoet daar niet aan. Wat er wel aan voldoet is het ontwerp van een verkeersplein waar de gebruiker als vanzelf producent van verkeersveiligheid wordt (het regelvrije verkeersplein). Trust by design zit impliciet ook in het beginsel one-man-one-vote en in de opvatting dat iedereen die in een gebied woont qualitate qua lid is van een gebiedscoöperatie.

¹³ De gemeente wil of kan niet afzien van haar mogelijke recht het verwerven van eigendom (wet voorkeursrecht gemeenten). Het waterschap had andere bezwaren om haar claims op de dijk waar het betreffende gebied ook deel van uitmaakt los te laten.

¹⁴ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

de overheid de taken aan hen overlaten. Daar hoort volledige beleidsvrijheid bij en ook heldere financiering, zoals teruggave van de financiële (belasting-) middelen. Ondanks de in het recht verankerde rechtsbeginselen als het subsidiariteitsbeginsel als het beginsel van nabijheid, is de overheid als wetgever hier niet op ingericht.

De overheid geeft in sommige wetten een Right to Challenge aan inwoners. Dat doet de overheid naar eigen goeddunken. Het recht van inwoners om taken terug te nemen is nu nog niet generiek erkend en inwoners staan in dat besluitvormingsproces niet centraal maar op grote afstand. Het zou andersom moeten zijn. Taken kunnen altijd door samenwerkende inwoners geclaimd worden en als dat gebeurt treedt de overheid (en de markt) in principe terug.

Een generiek natuurrechtelijke erkenning geeft commons meer vleugels om de ruimte te pakken die zij in principe altijd al had.

Dit vergt een proefproces waarin het in het (natuur-)recht verankerde recht van de commons expliciet en toepasbaar wordt gemaakt.

De kernonderwerpen die momenteel de Commons op achterstand zetten zijn:

- Aanbestedingsregels
- Markt en overheid

In 2024 gaan we aan de slag met eerst een oefenrechtbank waarin we staatssteun en aanbesteding ter discussie gaan stellen. Daarna onderzoeken we waar kansrijke proefprocessen kunnen gaan voeren. Daarnaast werken we samen met anderen om de kijk op de unieke positie van Commons in het recht, wetgeving en interpretatie in beleid door te voeren.

We schakelen de hulp in van Pro Bono uren van topjuristen, praktijk ervaringsdeskundigen van de Ella Vogelaar Academie.

(inspiratie: Roger Cox, Veearts-arrest HR 1933, art 1,05 Binnenvaart Politie Reglement)

(samenwerkingspartners¹⁵:

- LSA, NZvE, Cooplink, Energie Samen
- EUR/Drift
- RUG?
- Schatmakers
- Ella Vogelaar Academie
- ...

B.3 Regelvrije Commons. Wat doen met die Privacy regels etc?

De regels over privacy zijn niet van toepassing in het publieke domein als Commons daar taken gaan uitvoeren. Het regelsysteem dat nu geldt voor organisaties, is bedoeld om deze organisaties goed te laten handelen jegens de burger. Bijvoorbeeld privacy. Maar als de organisatie intrinsiek democratisch is (in de zin van een en de burger er zelf 'eigenaar' van is en zeggenschap in heeft), is privacy een zaak van de commons-organisatie zelf; een organisatie van, door en voor burgers), dan kunnen zij zelf beslissen hoe ze die wil inregelen.

Onder dit blok zou onderzocht moeten worden welke op wantrouwen en beschermingsgerichte regels er allemaal zijn die in het licht van de nieuwe verhouding tussen de

¹⁵ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

burger en de Commons niet nodig zijn of heel anders gaan luiden. Naast een inventarisatie zou een ontwerp gemaakt kunnen worden hoe commons de belangen van deze regelsystemen (zoals die van de privacy) op een andere wijze kunnen behartigen.

De spanning tussen privacy regelgeving en Commons is een signaal van spanningen tussen facetwetgeving en de eigenstandige positie van de Commons. De Commons als sui generis vorm die per definitie niet gevoelig is voor algemene organieke regelgeving.

(inspiratie: metagovernance inzichten van Louis Meuleman)

(samenwerkingspartners¹⁶:

-
-
-

¹⁶ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

C. Leiden of lijden? Vaardigheden en kennis

Als inwoners samen verantwoordelijkheid nemen in het publieke domein of het domein van de economie dan vraagt dat ook leiderschap, maatschappelijk leiderschap. Het is vergelijkbaar met een startend bedrijf, een nieuwe organisatie waar de betreffende leider zich met bemoeien met veel verschillende aspecten. Deze initiatiefrijke en ondernemende mensen hebben behoefte aan inzichten en vaardigheden hoe zij hun organisatie leiden.

Het gaat om de capaciteit om een initiatief dat in het begin nog met horten en stoten op gang komt, stabiel en groeiend te krijgen. De organisatie, de te realiseren impact, de financiering en de interne organisatie moeten op orde komen.

Naast deze mensen die het initiatief starten, is het ook zaak de volgers te ondersteunen, zodat het leiderschap en de draagkracht in de organisatie van de Commons versterkt en uitgebouwd wordt.

Het versterken van dit leiderschap zou idealiter de vorm moeten krijgen van een gemeenschap van leiders en volgers die elkaar ondersteunen. Er is immers veel kennis aanwezig en men leert het best van gelijken, mensen die het zelfde doen en ervaringen hebben en leergeld hebben betaald¹⁷.

Hoewel Commons functioneel van elkaar leren (binnen de eigen soort), is het juist ook heel vruchtbaar als er tussen verschillenden type Commons geleerd wordt. Tussen energiecoöperaties en zorgcoöperaties en wijkcoöperaties. Vaak blijkt dat men problemen in een ander veld heel anders en soms best vindingrijk heeft opgelost.

Een probleem dat veel Commons ervaren is de 'kweek' van nieuwe Commons, en de overdracht tussen koplopers en volgers. Hoe wordt dit opgelost in verschillende 'sectoren'? In de Amsterdamse energie Commons is het fenomeen van energieambassadeurs en energiecommissarissen bekend. Mensen die een bijzondere rol hebben, leidend als expert, bestuurder of praktijkpersoon, krijgen deze titel en worden waar relevant gevraagd energie Commons uit te nodigen, te bemoedigen en aan te sporen.

Een bijzondere vorm van leren is werken met praktijk-leergroepen (communities of practise). In leergroepen kunnen leiders uit de praktijk met elkaar reflecteren over hun activiteiten, elkaar tot steun zijn en elkaar inspireren. Het is mogelijk om een geleide vorm te maken: Een startersgroep waar alleen inspiratie wordt 'gebracht' voor 'beginners'. Een tweede groep waarin de deelnemers alleen mogen participeren als een concreet Commons project willen starten. In deze groep leert men van elkaar en experts om het project te doen slagen (organisatie, communicatie, financiering etc). Dit leidt tot concrete resultaten gerealiseerd door de betreffende deelnemers. En tenslotte is er een derde leergroep van leiders die projecten hebben gerealiseerd en als ambassadeurs het veld van Commons versterken door vooral extern (bij de Overheid en de Markt) profiel op te bouwen en de Commonsbelangen daar te behartigen.

Naast het verwerven van kennis en vaardigheden onder gelijken is het ook zinvol een structurele beoordeling te organiseren op capaciteiten van de leiders in de Commons. Een door de Commons gedragen 'instituut' dat de leiders eens in de zoveel tijd beoordeelt op hun vaardigheden. Een vorm van zelfdisciplineren die rekening houdt met de eigenaardigheden van de Commons. Uiteraard moet het toegespitst zijn op de Commons (het is dus geen standaard management opleiding).

Het is denkbaar dat dit leidt tot een standaard aanbod voor Commonsleiders en volgers waar een passend aanbod van training en scholing wordt aangeboden.

De ambitie is om dit aanbod vorm te geven op basis van bestaand en nieuw aanbod in een samenhangend perspectief te brengen en onder de samenwerkende Commons duurzaam te verankeren

¹⁷ Dit is ook het uitgangspunt van de Asset Based Community Development. <https://www.isabewoners.nl/buurtbewoners-verbinden/ontwikkel-de-buurt-met-asset-based-community-development/>

(inspiratiebronnen: Training informele leiders in buurten en wijken (LSA actieve bewoners), Ella Vogelaar Academie)

(samenwerkingspartners¹⁸:

- Universiteit/ HBO leiderschap...
- Ella Vogelaar Academie
- Centrum voor Maatschappij en Leiderschap,
- Organisaties met leiders in de achterban: LSA, KNHM, NLZvE, Energie Samen, Coop link, Collectieve kracht, Stadmakers Nederland
- Public Space (Steven de Waal)
- Private aanbieders?
- ...

¹⁸ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

D. Geen despotisme, ofwel goed bestuur binnen de Commons

De commons zijn in wezen in alles autonoom, ook in hun eigen bestuur. Ze zijn een eigen rechtsgemeenschap, ook wel rechtskring genoemd, waarin eigen normen en waarden ontstaan en levend worden gehouden. Dat kan vredig zijn, maar ook anders uitvallen¹⁹. Het kan betekenen dat in gemeenschappen deelnemers elkaar niet volledig waarderen, dat er macht wordt uitgeoefend worden jegens anderen en in die zin niet inclusief en toegankelijk zijn voor al haar leden.

Hoewel in de kern deze processen door de aanwezige deelnemers kunnen worden gecorrigeerd is het wenselijk enkele 'zekerheden' in te bouwen. (democratisch in ontwerp, een man een stem (niet overdraagbaar aan derden), sociocratie etc).

Naast het vinden van de best passende zekerheid is het de vraag of en zo ja hoe deze zekerheden van rechtswege (op basis van rechtspersonenrecht of Grondwet of andere rechtsbronnen) of vanuit design (vertrouwen in ontwerp (trust by design)²⁰) kunnen worden afgedwongen.

Ook is het de vraag hoe toezicht op de commons georganiseerd worden. Dit is in wezen een zaak van de commons onderling. Maar het kan denkkelijk zo zijn dat er een helder rechtstatelijk toezichtsregime komt dat rechtswaarborging verzekert. Dat laatste kan voor sommigen belangrijk zijn als er mensenrechten worden geschonden in de Commons. Het kan ook relevant zijn als Commons de problemen die zij creëren exporteren naar andere Commons of andere landen (denk aan ecologische en sociale externalisatie (CO2 uitstoot die niet gecompenseerd is, export van afval naar Afrika, uitbesteden van taken aan derden buiten de commons zonder volledige ecologische en sociale compensatie)

Het leidende beginsel is dat elke Commons 'zijn eigen bordje eerst opeet' (je zorgt voor reinheid in je eigen kring (geen overheersing maar participatie en verversing van de macht in de kring) en je belast niemand anders buiten je kring (je burens, volgende generaties, de natuur).

(inspiratiebronnen: besluitvorming volgens sociocratie, Essential Schools (tripartiet eigenaarschap), rechtsbedeling Friesland in de middeleeuwen, 'Tegen Verkiezingen' (van Reybrouck), rechtskringenleer Dooyeweerd))

(samenwerkingspartners²¹:

- Universiteit Antwerpen (Pascal Gielen?)
- RUG (Thijs Lijster)
- VU gedachtegoed: Jasper Klapwijk (kantelingen.nl), Jeroen den Uyl (Schatmakers.nl)
- Praktijkvoorbeelden
- Besluitvormingsexpert (sociocratie, deep democracy, coöperatie-experts)
- UU/USBO; Karin Geuijen
- Open State Foundation?
- Andere goede doelen? (belang hebbend met interne 'reinheid' van Commons)

¹⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Herman_Dooyeweerd

²⁰ Trust by design is een uitgangspunt op basis waarvan ontwerp van Commons wordt gebouwd dat bij wijze van spreken automatisch vertrouwen genereert. Bijvoorbeeld een apparaat dat je niet kan openen of waar de software vanuit een monopolioïde organisatie wordt opgedrongen voldoet daar niet aan. Ook een apparaat dat je niet kan repareren voldoet daar niet aan. Wat er wel aan voldoet is het ontwerp van een verkeersplein waar de gebruiker als vanzelf producent van verkeersveiligheid wordt (het regelvrije verkeersplein). Trust by design zit impliciet ook in het beginsel one-man-one-vote en in de opvatting dat iedereen die in een gebied woont qualitate qua lid is van een gebiedscoöperatie.

²¹ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

E. Cultuur van de Commons

De cultuur van de Commons is een groter domein dan de cultuur in enge zin. Het betreft in eerste instantie ook het paradigma wat in de Commons is op te tekenen aan de hand van de (impliciete) ideologie van de Commons (5.a). In het verlengde hiervan is het wenselijk te kijken naar wat de waarde van Commons bepaalt, ook ten opzichte van andere paradigma's (5.b). In elk van deze paradigma's is de mens het ijkpunt. In de Commons wordt de mens op een bepaalde manier uitgedaagd. De fineses daarvan te begrijpen helpt de introductie en ontwerp van de Commons enorm (5.c). Tot slot en in aansluiting op wat de mens in beweging brengt is het wenselijk uitgebreider in te gaan op de cultuur van de Commons. Wat is de symbolische taal van de beweging hoe kan die ondersteunend zijn in de komende tijd als tijdperk van de vorming van Commons (5.d)?

E.1 Een boeiend verhaal; de ideologie

De commons komen er niet (alleen) als de voorgaande velden onderzocht zijn en in concrete aanpassingen en acties zijn omgezet. We zitten immers in een paradigma van de marktwerking waarin alles in transacties, acties en reactie is ingericht. Het verhaal van ontmoeting, beroering in interactie, de verbinding en het samen zijn als zelfstandige kwaliteit wordt daarin niet erkend.

Het is belangrijk en misschien wel noodzakelijk om een reeks van 'concurrerende' of, beter, elkaar versterkende verhalen te verzamelen en deze te testen bij verschillende doelgroepen in de maatschappij.

Dat zou kunnen leiden tot een basis verhaal dat afhankelijk van de context waar het gebruikt wordt andere gedaanten kan krijgen. Zoals nu marktwerking anders wordt gezien door vrij ondernemers en hun consumenten dan door onderwijsinstellingen en hun gebruikers. Marktwerking is een ideologie die zich vormt naar de context, taal en gebruik van de betreffende sector of doelgroep waar het gehanteerd wordt.

De ideologie van de Commons is nu al anders in de sector energie dan in buurtcoöperaties. In de energie wordt eerder een technische oplossing gekozen en is een helder verdienmodel. Daardoor komt geld verdienen op een centrale plek en worden ook experts makkelijk ingehuurd (gebruik maken van het financiële kapitaal) dan dat vrijwilligers (gebruik maken van het sociale kapitaal) worden ingeschat. Dat is in de buurt coöperatie een heel andere zaak. Door deze verschillen verandert ook de toon van de ideologie.

Een nieuwe, of beter geëxpliciteerde ideologie zal daarom moeten worden getest op de mogelijkheid het in te passen in de specifieke context.

Dit brengt het volgende pad in beeld:

- Het verzamelen van Commons ideologieën. Te denken valt aan een oproep om ideologieën in te zenden (uiteraard binnen een helder kader zodat de bijdrage van de ideologie en conformiteit aan de Commons is geborgd)
- De oogst verzamelen en rode draden trekken en zo mogelijk synthetiseren (boekje)
- In gesprek gaan met politieke partijen en de rode draad vertalen naar de typische taal van deze partijen.
- Het maken van een vertaalslag naar beleidssectoren. Wat zou de toepassing van de ideologie betekenen voor de betreffende beleidssector.

(inspiratie: diverse bestaande broederschapsideologieën en -praktijken (in NL en in buitenland zoals Mondragón), arbeidersbeweging begin 20ste eeuw)

(samenwerkingspartners²²:

- Jeroen den Uyl
- Thijs Lijster
- ...

E.2 Onzichtbare waarde

Gemeenschappen realiseren waarden die niet goed kunnen worden erkend en gewaardeerd door overheid en marktpartijen. Waarde associëren we nu vaak in economische termen. Maar niet alles wat gemeenschappen realiseren is in geld te waarderen. Ook lukt het niet goed om wat gemeenschappen realiseren te waarderen in termen van participatie (betrokkenheid), sociale cohesie (aandacht, liefde en vertrouwen) en legitimiteit (het recht om het zelf te doen, jezelf te organiseren).

Hoe zouden we de waardering van die andere waarden kunnen vormgeven en een plek geven in het maatschappelijk verkeer?

Tot nu toe wordt van de gemeenschappen gevraagd zich te bewijzen in een taal van de overheid (Is het legitiem?) of de markt (Is de financiële opbrengst? Is het efficiënt?). Dit vraagt een eenzijdige inspanning van de commons ten behoeve van de overheid en de markt. Dat zou eerder een gezamenlijke inspanning mogen zijn.

Inhoudelijke waardebeoordeling

De effecten van Commons noemen we impact. Er bestaan bovendien allerlei vormen van impactmeting gebaseerd op verschillende doctrines en aannames. Dit zou geüniformeerd kunnen worden.

Procesmatige waardebeoordeling

Naast het uniformeren van de waardebeoordeling zou ten fundamentele de verhouding tussen overheid en markt enerzijds en de commons anderzijds ook zo moeten veranderen dat de overheid de eigenaardigheden van de gemeenschappen als reëel en uniek aanneemt (wat waarschijnlijk inbreuk doet op haar eigen uitgangspunten als gelijkheid). Dat zou mutatis mutandis ook moeten gelden voor de markt (wat een inbreuk doet op de uitgangspunten als efficiënt en laagste prijs). Het tot een vergelijk komen van deze drie 'partijen' vergt een grote stap, het is een stap waarin men buiten het eigen vertrouwde paradigma moet verlaten.

Is het mogelijk om de principiële gelijkwaardigheid tussen overheid, markt en gemeenschap structureel te maken, als een soort API in te bouwen in allerlei interacties tussen Commons en anderzijds Markt en Overheid. Denk aan de ronde tafel van King Arthur, waar iedereen gelijk is.

In analogie zien we rituelen en vormen die andere belangen aan tafel brengen. Zoals Bruno Latour het parlement der dingen ontwikkelde. Lotte van den Berg ontwikkelde diverse gespreksvormen en rituelen die de verschillende gezichtsvelden laat zien en in interactie met elkaar laat komen.

(inspirerende voorbeelden: inhoudelijke waardebeoordeling
MAEX (handprint; peer review, crowd beoordeling)

(samenwerkingspartners²³:

- Impact meters (verschillende organisaties)
- SCP (brede welvaart)
- Accountancy bureau/koepel...

²² Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

²³ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

- Universiteit: ...
- Goede doelen fondsen: ...
- Schatmakers (Zinzi Stasse)
- Global Reporting Initiative
- ...

(Inspirerende voorbeelden procesmatige waardebeoordeling
Ronde Tafel, Parlement der Dingen)

(Samenwerkingspartners²⁴:

- Louis Meuleman (over de cultuur verschillen Overheid, Markt Gemeenschap: metagovernance)²⁵
- Building Conversations (Lotte van den Berg) ism Turnclub
- RUG Thijs Lijster
- Schatmakers (Jeroen den Uyl)
- SER (Kim Puffers)
- ...

E.3 Betekenisvol menselijk

De psyche van de mens is de laatste honderd jaar onder invloed van welvaart en technologie veranderd. De mate waarin de mens het conflict moet voeren met de omgeving is afgenomen. Het gemak om jezelf een uitweg te kopen is groter geworden. In wezen verliest de mens het vermogen conflicten aan te gaan en deze vreedzaam op te lossen. Conflicten met de mensen in de omgeving, waar normaliter Commons actief waren en nu de markt als 'verlosser' diensten aanbiedt. De recentere ontwikkeling van de ICT en met name de toename van schermtijd op smartphone en etc heeft dit proces versterkt.

De vraag is hoe de mens weer capabeler kan worden om zelf verantwoordelijk te nemen voor zijn omgeving en daarbij de commons vaardigheden (conflicten aangaan en oplossen) weer kan leren. Hiertoe is inzicht nodig in de psyche van de mens en van het ontwerp van de context waarbinnen de mens handelt. In de veranderkunde is de vraag: wanneer zoekt de mens de plek der moeite op?

In dit deel terrein zullen we moeten zoeken naar de oorzaken zoals beschreven door Herbert Marcuse en Ivan Illich, en naar de contexten, dat wil zeggen het ontwerp van de kring waarbinnen problemen zich voordoen en in die kring ook moeten worden opgelost zonder dat de problemen geëxternaliseerd kunnen worden. Denk aan de principes van Elinor Ostrom, maar mogelijk ook van Ken Wilber (Holons) en Stafford Beer (Syntegration). Mogelijk kan ook veel geleerd worden van de inrichting van zelfsturende netwerken zoals wikipedia, linux en remedies in de vorm van deep democracy, geweldloze communicatie. En tot slot her horen ook benaderingswijzen bij als design thinking en social design.

(inspiratie: zie bronnen in de tekst hierboven)

(samenwerkingspartners²⁶:

- RUG Thijs Lijster
- UvT Gabriel van den Brink
- EUR Willem Schinkel
- HvA Reint Jan Renes (gedrag)
- ...

²⁴ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

²⁵ <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781351250603/metagovernance-sustainability-louis-meuleman>

²⁶ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

E.4 Raak de harten. Ofwel Cultuur

De totstandkoming van de Constitutie voor de Commons, het versterken van de Commons is een proces dat een verandering beoogt dat allerlei aspecten van ons leven raakt. Het raakt de overtuigingen in ons allen en dus ook in de regels en instituten en in wezen alle organisaties in onze samenleving, zeker die van de overheid en ook vaak van de markt. Het raakt de structuur van onze samenleving.

Veranderingen van die structuren gaan niet zonder dat er een manier is om de verandering in de harten en in de dromen van de mensen te laten leven. De verandering gaat pas werken als die harten geraakt worden. Dat gaat niet met de logica en ratio die in onze linker hersenhelft huist, maar dat gaat wel met verbeelding en dromen. Er is een artistieke verbeelding nodig, in vorm, taal, gezang, theater, beweging en beeld. Die verbeelding maakt het mogelijk het op het eerste oog onhaalbare te realiseren. Als mensen er in gaan geloven, gaat het gebeuren. Net zoals we nu allen nog doordrongen zijn van het neoliberale verhaal dat alles een transactie is kan dat geloof veranderen in een ander verhaal waar de relatie centraal staat.

Deze culturele onderlegger is nodig en het is geen hogere wiskunde. Het is eerder gedaan, denk maar aan de jaren dertig in de arbeidersbeweging en denk maar aan het neoliberalisme in de jaren zeventig en tachtig waar het ik-tijdperk in media centraal gingen staan.

De culturele onderlegger kan verschillende vormen krijgen. Dit zal met het uitvoerend kunstenaarscollectief besproken worden. We denken aan de meerdere mogelijkheden (bij wijze van voorbeeld):

- Een museum van de Commons (van verleden, heden en toekomst)
- Concrete instrumenten: in de vorm van rituelen gespreksopeningen, om heilheid en harmonie in de groep te bewerkstellingen
- Een doorlopende serie op TV/youtube, podcast etc
- Concrete vormen (beelden, symbolen, liederen, geluiden die de beweging, de ideologie van de Commons te uiting brengt
- Embedded en zichtbaar. Voor verschillende doelgroepen, in hun talen, in hun activiteiten.

(inspiratievoorbeelden: bewustwording (Adam Curtis (Hypernormalisation²⁷ en andere (I can't get you out of my head²⁸), verschillende uitingen van de arbeidsbeweging in de eerste decennia van de vorige eeuw (Berlage, Holst, Brecht, etc etc)

(samenwerkingspartners:

- Turnclub en anderen (Anne Hilderink, Lotte van den Berg)
- Biënnale Rotterdam (Nature of Hope)
- Evt met andere collectieven
- Kerngroep Constitutie voor de Commons (opdrachtgever)
- Communicatie experts
- ...

²⁷ <https://youtu.be/VzqDMnUG4kk>

²⁸ <https://youtu.be/JFKx8ILUe14>

F. Openend internet

Hoewel het internet oorspronkelijk in het openbaar domein begon waar toegang voor iedereen de norm was, is het inmiddels genaast door grote Tech-bedrijven en zijn hun diensten volledig beschermd tegen Commons initiatieven. Marktwerking, vaak vervormd tot een oligopolie, is er nu troef.

Waag society, Marleen Stikker, heeft haar missie om het IT (software en hardware weer in het publiek domein te realiseren²⁹. Er wordt gewerkt aan public stack: componenten in de IT die in publiek domein komen, goed werken, en aangepast kunnen worden aan nieuwe ontwikkelingen. Ook de Vereniging Nederlandse Gemeenten is actief op dit terrein.

In de Commons zijn sommige grotere organisaties actief om een ingewikkelde software en hardware te installeren. Denk aan de Energiecoöperatie van het WG-terrein in Amsterdam en aan de glasvezelcoöperatie Kempenglas.

In nader overleg met deze partijen zou een volgende verkenning kunnen worden uitgevoerd dat bij wijze van proces van onderzoek antwoord geeft op de vraag op welke wijze de Commons gediend kunnen zijn met Commonsvriendelijke IT:

- Voorverkenning met genoemde partijen
- Een verkenning aan open software behoefte (public-ops) bij commons
- Een verkenning van de noodzaak en wenselijkheid om interoperatief te zijn en dit dus af stemmen ten te unificeren.
- Een adressering van deze behoefte in modules/ apps/
- Samen een bouw faciliteit maken.

(inspirerend voorbeeld: linux, fairphone, creative commons)

(samenwerkingspartners³⁰:

- Energiecoöperatie WG-terrein, coöperatie Kempenglas
- LSA, NZvE, Cooplink, Energie Samen (tbv relevante IT-casussen)
- VNG
- Waag Society
- Universiteiten?
- DRIFT?
- ...

²⁹ <https://waag.org/nl/hetinternetisstuk/>

³⁰ Bij elk onderwerp wordt er ruimte gemaakt om met kunstenaars / ontwerpers zoals die van de Turnclub een voor het betreffende thema een culturele actie te maken die een blijvend veranderend effect beoogt.

G. Web van Commons

Hoewel de hier genoemde onderzoeksvelden niet limitatief zijn en er nog nieuwe aan toegevoegd kunnen worden, is het zinvol van deze reeks ook te bezien welke wisselwerking er tussen de verschillende velden is. De Commons bestaan in wezen uit een ecosysteem van verschillende culturele en structurele elementen die elkaar beïnvloeden. In dit kader is het daarom zinvol het geheel te bezien en de onderlinge wisselwerkingen te beschouwen.

Daarbij kijken we niet alleen in de cel van een commons maar ook tussen de cellen en hoe de cellen zich gedragen ten opzichte van hoger en lager gelegen cellen. Hieruit ontstaat een holistisch beeld met een visie op de sturing in en tussen diverse commons organisaties.

Hoe wisselen de Commons waarde, data en kennis met elkaar uit?

Deze vraag is relevant omdat het geregeld voorkomt dat Commons met elkaar samenwerken. Denk aan een gebiedscoöperatie en een energiecoöperatie. Of een energiecoöperatie en een armoedepact en voedselbank. Het specifieke van Commons is dat deze functioneel georganiseerd zijn en steeds vanuit de functie met andere Commons samenwerken. Dat kan functioneel met elkaar, denk aan alle energiecoöperaties die met elkaar samenwerken in boven lokale regionale of landelijke verenigingen of federaties. En het kan in de breedte met naastliggende energiecoöperaties. En het kan met andersoortige Commons. Zo werkt de energiecoöperatie in De Bilt samen met de voedselbank en buurthuizen om energiearmoede te bestrijden.

Hoe meer die verbanden ontstaan hoe hechter het web van Commons zijn en ook hoe relevanter het is om de die uitwisseling van waarde goed in beeld te hebben. Die uitwisseling is bepalend voor de vitaliteit van de Commons als geheel.

(inspiratie: biologie, ecosystemen, Ken Wilber)

(samenwerkingspartners:

- Kerngroep Constitutie voor de Commons

iii. **HOE**

In een programma worden de bovengenoemde items verder uitgewerkt en voorzien van concrete handvaten. Dit komt in een participatief proces met stakeholders tot stand.

De stichting Constitutie voor de Commons heeft de leiding over dit proces. Zij vormt hiervoor samen met anderen een kerngroep. Deze groep overziet de overall aansturing. Deze groep overlegt over aanvragen voor onderzoeksbudgetten en projecten. Deze groep behartigt op aangeven van de stichting ook de andere strategische doelen: communicatie, agendering in diverse gremia, alliantievorming rond specifieke thema's.

Naast deze kerngroep zullen andere groepen opgericht worden, afhankelijk van behoefte, onderwerp en focus. Het voornemen is om steeds professionele ervaringskennis uit de Commons te combineren met wetenschappelijke inzichten.

10. **Tijdpad**

In 2024 zal de inzet bestaan gericht zijn op:

De stichting zal zich verder formaliseren (ANBI status, raad van advies, website etc), subsidie-aanvragen voorbereiden en leiding geven aan een serie deelprojecten, waaronder Voorrangrecht voor de Commons (in samenwerking met de Ella Vogelaar Academie), Financiering, Ideologie en IT.

In 2025 zal naar verwachting op basis van succesvolle aanvragen gestart worden de uitvoering van deelprojecten. Het moment dat een deelproject start, kan variëren. En deelprojecten kunnen ook nieuwe projecten genereren.

De verwachting is dat de looptijd van alle projectmatige activiteiten minimaal 5 jaar in beslag neemt. Het is waarschijnlijk dat sommige projectresultaten een structurele organisatie vergen. Deze kunnen dan indien dat dienstig lijkt bij de stichting worden ondergebracht.

11. **Te betrekken partijen**

In de komende tijd zal de stichting met de initiatiefnemers een selectie maken van partijen die willen participeren.

Naast de stichting zijn de initiatiefnemers in dit stadium:

- Jeroen den Uyl (Schatmakers)
- Thijs Lijster (RUG)
- Derk Loorbach (DRIFT)
- Jurgen van der Heijden (Ella Vogelaar Academie)

Kernpartners³¹

- RUG
- DRIFT/DIT/EUR
- LSA/NLZvE/Cooplink/EnergieSamen
- KNHM/VSB/Oranjefonds/st. Doen
- NWA
- Commonsleiders (ntb)
- Kunstenaars/ontwerpers (bijv. via de Turn Club)

³¹ De meeste kernpartners zijn reeds betrokken anderen worden nog benaderd.

- Schatmakers

Naast de kernpartners worden per deelproject partijen uitgenodigd te participeren. Denk aan kennisdragers (Commons en anderen praktijk-toepassers en Universiteiten en of Hogescholen) in disciplines als staatsfilosofen, politicologen, juristen, fiscalisten, IT-specialisten, etc)

30 januari 2024

Jeroen den Uyl

Bestuurder

Stichting Constitutie voor de Commons

info@constitutievoordecommons.nl 06-10543056

